

تورک و اسلامله مەید ماقالە مەجلیه

ارمن آچمئدر. درج اولئیان اوزاق
اعاده ایبدلنر. درج ایبدیان ملاقلاک
مکافاتی اداره تئین ایببور .

اعلان قیاتی:

سطری 3 روبله کرانه کیدن اغلازلار
ایچون گنشت ایبدیار.

آیونه شیرایطی:

باکو ایچون:

۱ آیلی ۱۸ روبله
۲ ۳۲ »
۳ ۴۵ »

غیر شهرلر ایچون:

۱ آیلی ۲۰ روبله
۲ ۳۵ »
۳ ۵۰ »

محل اداره:

باکو، دوورولوسفکی وغوربنسکی

سوجارلا کئینجه ۴ نومرولی اوده.

“آذربایجان” ادارهسی.

تلفون نمبر ۶۰-۳۹

تک نسخسی ۷۰ قنک

سوندیلک سیاسی، اجتماعی، ادبی، اقتصادی تورک غزتمیدر.

جوق ایستریک بیلک که آیا بو فومیه
دیر میول نظارتک اذنبلی قورولوبدر، برده
دولتلاک تئیش نغالی دورا دورا بو جوق
فومیهلر کومکنه احتیاج وارن؟ احتیاج
وارن، بو فومیهلک اعصالی کی مسچوبدر،
کیم تئین ایببور؟ بو فومیهده، باشده
زایاتوقفکه او یوزی آجان میول خنختجباری
دوره اولوبور؟ فومیهلک اوز ایستریه اوز
حر کتاریه نظارت طرفدن برک اوتورودرم؟

قندیز بویوک بر نئسکنلک بریدر؛ زراعت
چایرملک دخی بو کی امتحانلرده فطه و علم
لرمنن کیری کولمقلرنه کمال الطیان ایله
اینانمادایم؛ اما بونکله، نمانه حاضرلاشقی
بویوک بر شرطدر؛ نمانه حاضرلاشقی ایچونده
استادلر لازمدر؛ اید ایستریک که فله لرمن
تکملانی یولنده جیدت ایله ایشلین پارتیازمن،
کندلر لرمنی دخی حاضرلاشیرنقی ایشتمه ماهرانه
برر استادلی کوسرنگه اوز بویوک وظیفه نای
لاچنجه ایفا ایبدیلکن دور.

آذربایجان مجلس مبعو نائنده

«حجر» فرانسیمی یانامم.
فرانسه ک عدوی عیادته بک اندی زاده
اوقوبور:
۱۸۱۳ جی سنده آلولاندش و کیت کیمه
یوتون بر یوزنی احاطه ایشش ملکر مجاریسی
هئوز تئامیه قوتاروبسهده، قنط قوتارمانه یوز
قوبوبدر. بوالمشول مجاریه تاریخ بشریتدن
گورولمین وتولچوبه چنجه برلشمن جان، مال،
بول تقاته سیبالمشده، دیکر طرفدن جنوس
ایندادلاک و قان ایبدیلدی، میلتاریمک اسلادینی
داغیتدی، اصول اداارملک ماهیتن کتدی، یوز
سنلرجه دیموقرازییم کلمنه قورقان وهیبه
اولکلیبه قاتشان جماعت سفارینی بوگون ایستر
ایستمن دیموقرازییم طرفدار ایستدی، همن مات
اوز مقدراتی ناین اینه که حطی دهه یی مقس
بشرینی اسارت زنجیرینن قوتاروب طیبی یونه
قوبیدی. دعا بو کونن سوگرا ملرک کلملی
اولنلاک دیریلکندن وفداکارانه آیدیلدهدا
خردا ملرک استقلالات نامایه کئینتی کیمینیرمک
امکاتساک اولاجلاردور. بویوصوه فرانسیمک
ایمانی کلندر؛ لکن فرانسه یورسایدیه یقین
یلور که حقوق آتار، اولنک یورسایدیه یقین
آنجاق یقینی اولان، اولنک قنر شریطه قوربالارورون
رهوا، سو کی اولنک قنر قیستی یان ملرکات
اولاجلار، عسک سورونه، ینی آزاماق یولندا
هیچ بر فداکارلرده یولوتین ملرک بگدن قوم
آتنده باشمایه میبور اولاجلار، حقوق برارنه
محروم اولاجلار، کیمشمن دعا شفق برارنه
کر قار اولاجلار، خوش اولنلاک حاله کمنمئل
سرانندا مام دوغنا موق اولاجلار، وای و
ملارلاک حاله که بوسمادن، بوخوشیقنن توروم
اولاجلار.

بزی ایستریکلر، آزادیق واستقلالنره قارشو
دشمنه بر وسیت اولار، طبیعی در که بزی ایله
اورای آرادن بر دیوار چکیمسنه و یا
درین بر دوه قازلمسنه سب اولمک ایله او
دیوارک و او دهرنگ آتیه اغلازلری دیوار
ویا اغلازلارک دورسی دیکل جازدر.
طیبی بر امردر؛ استقامتی، آزاد-
لقنی ایستمنره بزی اغیار و اعتماد کوزیله
یاخا یلمیرک؛ بالکن اولار بزم کوزیمدر،
هیبهته شیهه و سؤ طئن ایچینده اول
چقدور، بولک تیجهسی اولار، بزی بو آدملاک
یا یاختمزده، یا آذربایجانلرک باشقه برارنه
هر بر سیاسی، اجتماعی، ادبی اقتصاد ایقنره
اشکول ایسترنه یان باخمنه و احتیاطی اولمانه
میبور اولایم.
ختمزه اولاجدر.
کیم آتایلر که، وطنلاک استقلالی نایمق
ایستمن برشمه ویا بر جمیت، کورده یی ایش
لرمنه و دوستیبه عائلندنه وطنلاک ماضی
ملاحظه ایشسن؛ ویا حکومتزه کولم قلمق
تقلد نظریه ایله ماش اولسون؟
و کیم بو آتایلرک بو جمیتلرک
هر رشتلرک، هر طرفلرک، قنط قنط
بریدر؛ بزی دوشرولک، استقلالی بویوک
ایستد، اوز کی تکرار آقا بوزری که ده قول
حاله سالیق؛

بویوک نظرلک بزم یمن ایسترنه هر دم
منفق عامه ملاحظه دورک ایلبورده، یوایش
ایرئش تیجهسنه ویا ایچون محضوس بر
منعت اولانجه شیهه کورونور، بر گنده
یولنن شادولوب سونه یایمیچیک، چونکه بو
سورنده که اولنلاک مقصدی حان مقصددر؛
سکونتلاک شوق کیتبک و غرضی نظر
عامه فریق وارنر سلق.
س؛ بونن دولایر که بزی آتایلرک بزم
بیرارمعالی ایسترنه قاتلامسی بزی امانیک
سویتمیریبور، بلکه بر طامش شیهه وانیشماره
سایور.

دوس ملی قومیتسنگ، ماجاریه وطنزده
بیرلشمیرک یانه ییله سکمنری تمیز
ایتمسی، و بو کی ایرنده آکتر خوسرانه
تشانتمسولمنه کی یی بزداورنی کزولولمانی
تیجهلر بوریسنه ممان حراسی کندیلرک چنجه
سنگ «مشوره» فرانسن آکلاق اولار که بو
قرار بو کون کغذ و غزته اوزونده اولمانله
بیرار قدر ایچینوسره، سیاح فلان اجرا ایلمیسه
استقلال و دیوان شریطت لغری بزی ایچیندر
و بلکه دولتلرک بدمنه ساغاناز بر یارا اولوب
ولار.

دوس ملی قومیتسنگ، ماجاریه وطنزده
بیرلشمیرک یانه ییله سکمنری تمیز
ایتمسی، و بو کی ایرنده آکتر خوسرانه
تشانتمسولمنه کی یی بزداورنی کزولولمانی
تیجهلر بوریسنه ممان حراسی کندیلرک چنجه
سنگ «مشوره» فرانسن آکلاق اولار که بو
قرار بو کون کغذ و غزته اوزونده اولمانله
بیرار قدر ایچینوسره، سیاح فلان اجرا ایلمیسه
استقلال و دیوان شریطت لغری بزی ایچیندر
و بلکه دولتلرک بدمنه ساغاناز بر یارا اولوب
ولار.

دوس ملی قومیتسنگ، ماجاریه وطنزده
بیرلشمیرک یانه ییله سکمنری تمیز
ایتمسی، و بو کی ایرنده آکتر خوسرانه
تشانتمسولمنه کی یی بزداورنی کزولولمانی
تیجهلر بوریسنه ممان حراسی کندیلرک چنجه
سنگ «مشوره» فرانسن آکلاق اولار که بو
قرار بو کون کغذ و غزته اوزونده اولمانله
بیرار قدر ایچینوسره، سیاح فلان اجرا ایلمیسه
استقلال و دیوان شریطت لغری بزی ایچیندر
و بلکه دولتلرک بدمنه ساغاناز بر یارا اولوب
ولار.

“Azərbaycan” qəzetinin 88-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Çərşənbə, 15 yanvar 1919-cu il, nömrə 88

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 12 rəbiülaxir sənə 1337. 15 kanuni-sani sənə 1919.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Yanvarın birinədək Bakı üçün 24, başqa şəhərlərə 35 rublədir. Bir aylığı Bakıda 12, başqa şəhərlərdə 19 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

EHTİYAT LAZIMDIR

Bizi istəməyənlər, azadlıq və istiqlalımıza qarşı düşmənanə bir vəziyyət alanlar, təbiidir ki, bizlə özləri arasında bir divar çəkilməsinə və ya dərin bir dəyə qazılmasına səbəb oldular ki, o divarın və o dəyənin adına etibarsızlıq divarı və ya etimadsızlıq dərəsi demək caizdir.

Təbii bir əmrdir [işdir]: istiqbalımızı, azadlığımızı istəməyənlərə biz etibar və etimad gözüylə baxa bilmərik. Biləks [əksinə], onlar bizim gözümüzdə həmişə şübhə və sui-zənn [mənfi düşüncə] içində olacaqdırlar. Bunun nəticəsi olaraq, biz bu adamların ya paytaxtımızda, ya Azərbaycanımızın başqa yerlərində hər bir siyasi, ictimai, hətta iqtisadi işlərdə iştirak etmələrinə yan-yan baxmağa və ehtiyatlı olmağa məcbur qalacağıq. Haqqımız da olacaqdır.

Kim inana bilər ki, vətənimizin istiqlalını tanımaq istəməyən bir şəxs və ya bir cəmiyyət, gördüyü işlərində və tutduğu əməllərində vətənimizin mənafeyini mülahizə etsin? Və ya hökumətimizə kömək qılmaq nöqtəyi-nəzəri ilə işə mübaşir olsun [işə girişin]? Və kim buna inanmaz ki, bu adamların, bu cəmiyyətlərin hər bir təşəbbüsatlarında, hər bir fəaliyyətlə-

rində məqsədləri yalnız bir şeydir: bizi düşürmək [yıxmaq], istiqlalımızı puç etmək, özlərini təkrar ağa və bizləri genə də qul halına salmaq?!

Əgər bunların bəzi-bəzi işlərində hər dəm bir mənfəəti-ammə [ictimai fayda] mülahizəsi dərk edilərsə və bu işlərinin nəticəsində vətənimiz üçün məxsusi bir mənfəət olacağı şübhəsiz görünərsə, biz genə də bundan şadlanıb sevinə bilməyəcəyik, çünki bu surətdə də genə onlارın məqsədi həman məqsəddir: Hökumətimizin şanını kəsr etmək [azaltmaq] və nüfuzunu nəzəri-ammədə [icti-maiyyətin gözündə] qırmaq və əsərsiz qılmaq.

Pəs bundan dolayıdır ki, bizi tanımayanların, bizim bir para daxili işlərimizə qatışması bizi nəinki sevindirmir, bəlkə bir taqım şübhə və əndişələrə salır.

Rus Milli Komitəsinin, mühacirləri vətənimizdə yerləşdirmək bəhanəsiylə hər dəm hökumətimizi təciz etməsi [narahat etməsi, təzyiqə məruz qoyması] və bu kimi işlərdə əksərən xudsəranə [özbaşına] təşəbbüsatda bulunması[nın] nə kimi bizdən ötrü arzu olunmayan nəticələr verməsini Muğan səhrası “Kəndlilər ictimaiyyəti”nin [yığıncağının] “məşhur” qərarından anlamaq olar ki, bu qərar bu gün

kağız və qəzetə üzərində olmaqla bizi bir o qədər incitməyirsə, sabah feilən icra edilərsə, istiqlalımıza vurulan zərbənin ağırlığı bizi incidər və bəlkə dövlətimizin bədənində sağalmaz bir yara olub qalar.

Eşitdiyimizə görə, öylə bir “kəndlilər ictiməsi”nin buralarda da çağırılmaq fikri var və bəlkə bu yolda lazımi təşəbbüsatda bulunmaq üzrədirlər.

Keçən zabastovka fəqərəsində [hadisəsində] Azərbaycan müsəlman fəhlə və əmələləri [işçiləri] vətənpərvər və istiqlalpərəstlik imtahanlarını parlaq bir surətdə verməklə qəlbimizə böyük bir təskinlik verdilər və ziraətçilərimizin dəxi bu kimi imtahanlarda fəhlə və əmələlərimizdən geri qalmayacaqlarına kamali-itminan [tam əminlik] ilə inanmaqdayıq, amma bununla belə, imtahana hazırlaşmaq böyük bir şərtidir. Binaənileyh [ona görə], hazırlatmaq üçün də üstadlar lazımdır. Ümid edirik ki, fəhlələrimiz təşkilatı yolunda ciddiyətlə işləyən partiyalarımız, kəndlilərimizi dəxi hazırlaşdırmaq işində mahiranə birer üstadlıq göstərməklə, öz böyük vəzifələrini layiqincə ifa edəcəkdirlər.

Bizi istəməyənlərin hər bir işlərindən və hər bir təşəbbüsatlarından məqsədləri mənfəəti-ammə olmayıb da yalnız bizi düşürmək və istiqlalımızı pozmaq olduğunu aydın və aşkara bir surətdə bilib də bu barədə yəqinlik hasil etmək üçün şəhərimizdə 12 yanvarda təyin edilmiş “Fəhlələr konfransı” məclisinin o günü “naməlum səbəblərə” görə təxir edildiyi keyfiyyətinə diqqət edilsin!

Həman günü məclisə gələn müsəlman fəhlələrinin ədədi iki yüz nəfərlik olur.

Bundan qabaq on beş nəfərin vücudu ilə iktifalanıb [kifayətlənib] da məclisi qanuni hesab edən Çurayevlər, bu səfər iki yüz nəfər müsəlman fəhləsinin yığılmasını görüb də bir bu qədər camaatın pul və yol kirayəsi xüsusunda çəkmiş olduqları zəhmət müqabilində nə edirlər?

İclası “atminit” ilə [ləğv etməklə] məclisi pozmaq kimi qaba və dürüşt [kobud] bir nəzakətsizlik göstərməyi müsəlman fəhlələri haqqında rəva görürlər..

Bu kimi hərəkətləri gördükdən sonra məzkur [adı çəkilən] Çurayevlərin “Fəhlə qardaşlar, biz sizin mənfəətiniz üçün əlləşirik!” kimi riyakaranə sözlərinə hansı müsəlman fəhləsi inana bilər? Və onların, iqtisadi də olsa, zabastovkalar dəvətinə hansı Azərbaycan əmələsi qulaq asa bilər? Və bundan sonra bizim fəhlə və əmələlərimiz Çurayevlərdən uzaq durmağı qəbul etsələr – ki etməyə bilməzlər – ümumfəhlə sinfini ayırmaq günahı kimin boynuna düşər? Və genə bundan sonra necə olar ki, biz onlara şübhə və sui-zənnlə baxmayırıq?

Həman şübhə və sui-zənnimizi mövcub olan [şərtləndirən] işlərdən biri də dəmiryol işlərini təftiş etmək məsələsidir.

Bugünlərdə yenidən meydana çıxan və heç əvvəldən də məsləki xoşumuza gəlməyən “Bakinets” qəzetəsində oxuyuruq ki, Azərbaycan Dəmiryol Ərzaq şöbəsi işlərini təftiş edən komissiya əhaliyə müraciət edib iltimasda [xahişdə] bulunur ki, bu Ərzaq şöbəsində hər bir sui-istimalat [sui-istifadə] olduğunu görüb bilənlər varsa, həman komissiyaya xəbər versinlər.

Eşitdigimizə görə, bu komissiyanın içində öylə adamlar var ki, Azərbaycan

dəmiryolunda sui-istemalat deyil, dəmiryol lap yerli-dibli bərbad olsa da veclərinə gələn və ürəkləri yanan deyildirlər. Bəs komissiya qurub “təftiş” qılmaqdan məqsəd, genə həman məqsəddir.

Çox istərdik bilək ki, aya [görəsən] bu komissiya Dəmiryol Nəzarətinin izniyləmi qurulubdur və bir də dövlətmizin Təftiş Nəzarəti dura-dura bu cürə komissiyalar “köməyinə” ehtiyac varmı? Ehtiyac varsa, bu komissiyanın əzalarını [üzlərini] kim seçibdir, kim təyin edibdir? Bu komissiyada, başımıza zabastovka oyunu açan dəmiryol xidmətçiləri “rol” oynayırlar? Bu komissiyanın öz işlərinə, öz hərəkətlərinə Nəzarət tərəfindən bir göz yetirən varmı? Təftişdən murad, sui-istemalatı təhqiqlənməkdən başqa özgə bir məqsəd yürüdülmədiyinə Hökumət tərəfindən layiqincə diqqət olunurmu?

Qərər, bu cürə məsələlər bizi çox maraqlandırır. Ümidvarıq ki, Nəzarətimizdən başqa Parlaman əzalarımız [üzlərimiz] dəxi bu işə balaca da olsa, bir əhəmiyyət yetirib, işin necəliyindən xəbərdar olmağı vəzifələri cümləsindən ədd [hesab] edərlər.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

“Əhrar” fraksiyası bəyannaməsi

Fraksiyanın üzvü Abdulla bəy Əfəndizadə oxuyur:

1914-üncü sənədə alovlanmış və get-gedə bütün yer üzünü əhatə etmiş millətlər müharibəsi hənuz tamamilə qurtarmayıbsa da, fəqət qurtarmağa üz qo-

yubdur. Bu aləmşümul [bütün dünyanı əhatə edən] müharibə tarixi-bəşəriyyətdə misli görülməyən və ölçüyə, çəkiyə yerləşməyən can, mal və pul tələfatına səbəb olmuşsa da, digər tərəfdən mənhus istibdadın və qanıqıcı millitarizmin əsaslarını dağıtdı, üsuli-idarələrin mahiyyətini dəyişdi, yüz sənəlcə demokratiyə kəlməsindən qorxan və həmişə onun əleyhinə qalxışan camaat siniflərini bu gün istər-istəməz demokratiyə tərəfdarı etdi. “Hər millət öz müqəddəratını təmin etməyə haqlıdır” kimi müqəddəs və ali fikirlər doğurub meydana gətirdi. Həyatı-bəşəriyyəni əsarət zəncirindən qurtarıb təbii yoluna qoydu. Daha bu gündən sonra millətlərin təkamülü onların diriliyindən və fədakarlığından asılıdır. Daha xırda millətlər istiqlaliyyəti-tammə ilə [tam müstəqil olmaqla] kəndini keçindir-mək imkanına malik olacaqdılar. Bu xüsusda fraksiyamızın imanı kamildir. Lakin fraksiya burasını da yəqin bilir ki, “Hüquq alınar, verilməz”, hüquqi-bəşəriyyəyə ancaq ləyaqəti olan, onun yolunda qurbanlar verən və hava, su kimi onun qədr-qiyətini bilən millətlər malik olacaqlar. Əks surətdə, yəni azadlıq yolunda heç bir fədakarlıqda bulunmayan millətlər yəni qəyyum altında yaşamağa məcbur olacaqlar, hüquqi-bəşəriyyətdən məhrum qalacaqlar, keçmişdən daha şiddətli bir əsarətə giriftar olacaqlar. Xoş o millətlərin halına ki, müəzzəm [böyük] və mədəni millətlərlə həmhüquq olmaq şərti ilə onların sırasında məqam tutmağa müvəffəq olacaqlar. Vay o millətlərin halına ki, bu sənəddən, bu xoşbəxtlikdən məhrum qalacaqlar.

Tarixi-bəşəriyyətdə parlaq ad qazan-

miş türk milləti-nəcibeyi-əzimesinin [böyük və nəcib türk millətinin] bir kütləsini təşkil edən Azərbaycan türkləri, bu axırıncı vüquati-tarixiyyədə [tarixi hadisələrdə] azacıq olsa kəndi diriliyini və diriliyi sayəsində hər hüquqa malik ola biləcəyini kərratla [dəfələrlə] isbat etmişdir. Deməli, bu millət hər bir cəhətdən müstəqil yaşamağa layiq millətlərdəndir. Binabərin [bu səbəbdən] millət pişrovları [qabaqda gedənləri] və millət ziyalıları, millətin əhvali-ruhiyyəsini öyrənərsə, onun ayəndəsi [gələcəyi] üçün heç fədakarlıqdan geri durmazsa, onun xəstəliyini tədqiq və müayinə edib, müalicəsinə səmimiyyətlə çalışsarsa və həmin səmimiyyət qarşısında əhalinin etimadını qazanarsa, o surətdə demək olar ki, bizlər də yaşarız; mədəni millətlər sırasında məqam tutmağa bizim də haqqımız vardır. Buna binaən [buna görə], başqa millətlərdə olduğu kimi, bizim də ricalihökumətimiz [hökumət adamlarımız] böylə adamlardan mütəşəkkil olmalı idi. Heyfa [təəssüf] ki, altı-yeddi aylıq tərəcə azacıq olsa da bizlərə əhmiyyət verəmmədi. Təəssüflər olsun ki, millətimizdə gördüyümüz diriliyi, fədakarlığı bu ana kimi Hökumətimizdə görəmmədik. Fəqət, nə etməli, keçən keçibdir. Hal-hazırımızın siyasəti böyük əhəmiyyət kəsb etməklə bərabər, öylə nazik [həssas], öylə bir incə məqamlara varıb ki, həm Parlaman və həm Hökumət tərəfindən böyük çalışqanlıq və həkimanə [müdrək] bir taktika istər. Daha bu gündən belə yuxulamaq qəbul edilməz bir xəyanət və cinayətdir. Əgər millət fəaliyyətsizlik ucundan bir bədbəxtliyə uğrarsa, əmin olun ki, bütün məsuliyyət Parlaman əksəriyyətinin və

əksəriyyət[in] təşkil etdiyi Hökumətin üzərinə gələcəkdir.

Parlamanımıza baxılırsa, buna məmlekətimizdə mövcud camaat təbəqələrinin nümayəndələri; ictimai, müəyyən seçki qanunu mövcubincə [əsasında] və ədaləti-tammə ilə intixab edilmiş [seçilmiş] millət məbusları palatası deyiləmməyəcəyi ümum Parlaman fraksiyalarının diqqətini cəlb etmişdir. Binabərin, şimdiki Parlamanımıza biz fəqət [sadəcə] vaxtın təqazası mövcubincə [tələbləri əsasında] və inqilab surətilə təşkil olunmuş Parlaman önü deyə bilərik. Böylə bir Parlamanın ümdə vəzifələri müvəqqəti, mötəbər və möhkəm bir hökumət təşkil etməkdir. Cümhuriyyətin həqiqi sahibi olan Məclisi-Müəssisanı [Müəssislər Məclisini] intixab üçün ədalətli bir seçki qanunu tərtib etməkdir və həmin qanun üzrə Məclisi-Müəssisan toplanıb vətənə sahib oluncaya qədər davam edib durmaqdır. Ancaq bu təriqlə [üsulla] toplanmış Məclis, vətənin ağır vəzifələrini daşımağa haqlıdır, ancaq böylə bir Məclis ümum vətənin havadarı, hər sinif, hər millət və hər təbəqənin mürəvvici-əfkarı [fikirlərinin carçısı] və ayineyi-həyatı [həyatının güzgüsü] ola bilər. Əvət, Parlamanımızın ümdə vəzifələri bunlardan ibarətdir.

Hökumətimizə gəldikdə, bu təşkilatın sağlamlığının əhəmiyyətini bu gün bilməyənlər yoxdur. Hökumət, Parlaman indində [qarşısında] məsul olmalı və Parlaman göstərdiyi yollarla getməli isə də müstəqil, müttəhid [birləşmiş], möhkəm, mötəbər və mükəmməl bir qüvveyi-icraiyyə təşkil etməsi də onun birinci vəzifələrindəndir. Hökumət borcludur sarsılmaz bir xətti-hərəkət götürüb vətəni

adılanə və aqılanə bir surətdə idarə etsin, daxili və xarici siyasəti-vətəniyyəni sağ-lam bir fikir sayəsində yürüdü, hər daim millət və vətəninin namusunu mühafizə etsin. Ancaq böylə bir hökumət, arxasın-da Parlamanı və onun vasitəsilə bütün vətən övladını görə biləcəkdir. Böylə ol-mayan hökumət vətən xaini və millət düşməni namını daşımağa müstəhəqq [layiq] olacaqdır.

Cümhuriyyətimizi diri bir vücud kimi fikrimizdə mücəssəm edərsək, o vücudun başı Məclisi-Məbusan, həvassi-zahirə və batinəsi [xarici və daxili duyğuları] və başqa əhəmiyyəti haiz əzası [digər əhəmiyyətli orqanları] isə hökumətdir. Necə ki, göz görmək, qulaq eşitmək, əl işləmək, dil danışmaq üçündür, bu üzvlərdən və ya başqalarından hər biri öz işlərində mütəxəssisdirlər və ancaq öz işlərinə məşğuldurlar, fəqət ümum üzvlərin yeganə məqsədləri yalnız bir bədənə və bir ruha xidmət etməkdir; həmçinin hökumət üzvləri də özlərinə vəgüzar edilmiş [tapşırılmış] vəzifələri və hər kəs öz vəzifəsini daşımağa borcludur. Və necə ki, bədən üzvləri öz vəzifələrindən imtina etdikdə bədənin həlakətinə [həlakına] səbəb ola bilər, həmçinin ricali-hökumət [hökumət adamları] öz vəzifələrini daşı-mazlarsa, vətəni və milləti böyük-böyük fəlakətlərə düşər edə bilərlər. Buna binaən, əvvəla, nazirlərdən hər biri təhti-idarəsinə [idarəsi altına] verilmiş şöbənin mütəxəssisi olmalıdır. Saniyə [ikincisi], hər nazir kəndi müəyyən vəzifəsini vətənin hal[ına] və övzayi-siyasiyyəyə [siyasi vəziyyətə] müvafiq yürütməyə borcludur. Salisən [üçüncüsü], nazirlər öz fəaliyyət-sizliyini “əhvali-siyasiyyədən naşidir [siyasi

vəziyyətdən irəli gəlir]” – deyər doğrult-maqdan qəti surətdə vəz keçməlidirlər. Daxili işlərə məşğul olmayan nazirin Daxiliyyə naziri namını [adını] daşımağa haqqı yoxdur. Maarif işlərinə məşğul ol-mayan nazir, Maarif naziri namını daşı-yammaz və hakəza [eləcə də], bunlar sabiq hökumət tərəfindən bizə verilən bəyanatın ziddinə olaraq hərəkət etmə-lidirlər, yəni siyasət incəldikcə, hər nazir ixtisası dairəsində fəaliyyətini çoxaltmal-ıdır. Rabiən [dördüncüsü], ayrı-ayrı nazirlə-rin yürüdüüyü siyasət ümumvətən siya-sətinə zidd olmamaq şərti ilə onların bütün heyəti, yəni Heyəti-Vükəla [Nazirlər Kabineti] ümum işlərdə bir vücud kimi hərəkət etməlidirlər. Belə olmazsa övzayi-vətən [vətənin vəziyyəti] şimdiki halın-dan dəxi fəna hallara düşəcəkdir.

Bir baxın görün ki, biçərə vətən bu saat bir məzaristana bənəyir. Yollarımız xarabazara dönübdür. Posta-teleqrafımız hənz intizama düşməyibdir. Əhalinin əlindən malı-qarası çıxıbdır. Taxıl gün-gündən bahalanır. Odun, kömür, neft, qənd, çay kimi ləvazimatı-mühümmə bu gün dövlətlilərə məxsus olubdur. Soyğun-çuluq, rüşvətxorluq, ədalətsizlik və özbə-yilik saatbasaat kəsbi-şiddət edir [şiddət-lənir]. Türklər yerlərinə çəkildikcə, ümumi pozğunluq yavaş-yavaş baş qaldırmaq-dadır. Əsgərlik üsulu, əhalini bu müqə-dəs vəzifədən nifrətləndirdi. Varlı-lar rüşvət və tərəfgirlik sayəsində əsgər-likdən qaçdılar, hər yerdə bu ağır vəzifə yalnız füqəranın üzərinə atıldı. Bununla bərabər, həmin füqərə üçün yeməyə çörək yox, qənd, çay və libas yox, öləndə də bürünməyə kəfən yox. Müsri [yolux-ucu] xəstəliklər əhalini ot biçən kimi qırır

tökür. Ölənlərin sayı yüz minləri təcavüz etdi [keçdi]. Dünkü on, on beş candan ibarət ailənin qapısına bu gün qıfıl vuruldu. Əhalisi minləri mütəcaviz [keçən] kəndlər bu gün başdan-başa bayquşlar cövlanı olubdur. Həkim yox, dərman yox, xəstələrə yemək yox, həkim olan yerlərdə də ona rücu [müraciət] etməkdənsə, xəstə üçün ölüb qurtarmaq daha ucuz oturur. Möhtəkirlərin tamahına və fəaliyyəti-xainəsinə [xaincə fəaliyyətlərinə] heç bir yerdə nə sərhəd var, nə əleyhinə tədbir... Hökumətimiz daxili işlərin bu cəhətlərinə böyük əhəmiyyət verməlidir. Hər şeyi nizam-intizam təhtinə [altına] alıb şimdiden ümum fəlakətin və tarixi bədbəxtliyin önünü almalıdır.

İşbu mülahizələri nəzərdə tutub fraksiyamızın verdiyi qərar, vətəni məsul, mötəməd [etimad bəslənən] və mükəmməl bir hökumətə təslim üçün yardım etməkdir. Vətənin istiqlalını və cümhuriyyəti-ənam [xalq cümhuriyyəti] əsaslı surəti-idarəsini [idarə şəklini] var qüvvəsi ilə müdafiə etməkdir. Əqəliyyətin [azlığın] haqqını təmin edici və məhəllərdə [yerlərdə] məskun əhalinin nüfusuna mütənasib seçki qanunu tərtib edib vətənin həqiqi sahibi olan Məclisi-Müəssisani ən yavuş zamanda iş başına dəvət etməkdir.

Bununla bərabər, bu gün biz inqilab surətilə elan edilmiş Azərbaycan istiqlalını bütün aləm qarşısında uca bir səslə alqışlayırıq və səmimi-qəlb ilə elan edirik ki, vətənimiz övladının ədaləti-təmmə ilə bilafərqi-dinü-millət [din və millət fərqi qoyulmadan] hər hüquqa malik olması qayeyi-amalımızdandır. Millətimizin şərəf [və] namusunu bir an unutmayaq, qonşu millətlər və dövlətlərlə əlaqeyi-dosta-

nəni möhkəmləşdirməyi hökumətimizin vəzaifi-aliyyəsinə [ali vəzifələrindən] ədd [hesab] edirik. Vətən və millətimizin nümayəndələrini qonşu cümhuriyyətlər nümayəndələri ilə müttəfiqən Sülh Konfransına iştirak etdirməyə və istiqlalıyyətimizi təsdiq etdirməyə var qüvvəmizlə çalışacağıq. Başqa hüquqi-miliyyəyə qarşı [digər milli hüquqlar barədə] qərarımız belədir ki:

Hürriyyətlər qanunən başdan-başa təmin edilməlidir. Əmək və heysiyyəti-şəxsiyyə təərrüzdən məsun olmalıdır. [Şəxsi mülkiyyət və ləyaqət toxunulmaz olmalıdır.] Əkinçilərin və fəhlələrin halı lazımi dərəcələrdə yüngülləşdirilməlidir. Qanun üzrə təhti-qərara alınmış xırda mülklərdə haqqi-təməllük [sahiblik haqqı] olmalıdır. Miri topraqları [dövlət əraziləri], sabiq padşaha və onun nəslinə mənsub, böyük mülkədarlara və xüsusi maliklərə mütəəlliq [məxsus] topraqları xəzinəyə götürüb, əkinçilərə ailələrinin nüfusuna mütənasib məccanən [pulsuz] paylanmalıdır. Xüsusi topraqları əvəzində onlara xəzinədən bədəl vermək məsələsini Məclisi-Müəssisana həvalə etməlidir. Topraqlar sərvətdarlar əlinə keçməsin de-yə, əkinçilər aldıkları topraq paylarını satmaq ixtiyarına malik olmamalıdır. Fəhlə sinfinin yömiyyə [günlük] zəhmətinin müddəti 8 saatdan ziyadə olmamalıdır. Onların keçinəcəyi, hifzüssihhələri [sağlamlıqları], maarif işləri, kassaları [fondları, pensiya fondları] və başqa tələbatı adılanə bir surətdə qanunən təmin edilməlidir.

Füqərayi-kasibə [proletar] sinfini bir çox xəracdan azad etmək üçün vergilərin küllisi [hamısı] gəlirə görə vergi ilə əvəz

edilməlidir.

Tədrisi-ibtidai [ibtidai tədris] ümumi, məccani [pulsuz] və məcburi olmalıdır. Azərbaycan Cümhuriyyətinin maarifə olan ehtiyacatı başqa ehtiyacatının fəvqündədir. Ümum fəlakətlərin birinci səbəbi maarif yoxluğu. Buna görə müəllimlərin məişətini təmin etməklə, onları dilənçilik halından xilas etməlidir. Müəllimlər güruhuna [kütləsinə] bacarıqlı qüvvələr soxmalıdır. İbtidai məktəblərdən başqa darülmüəlliminlər [seminariyalar], rüşdi, edadi və hərbi məktəblər, sənaye, ticarət və ziraət [kənd təsərrüfatı] məktəbləri açmalıdır. Şimdiki məktəbləri mümkün olduqca tez bir zamanda milliləşdirməlidir. Camaat anlayacaq şivədə də siyasi, elmi və fənni risalələr [kitabçalar], jurnallar, üsuli-təlim və tərbiyəyə dair əsərlər tədbir edib [hazırlayıb] əhvən [ən aşağı] qiymətlə və geniş bir miqyasda intişar [çap] etdirməlidir. Bunlardan əlavə, Cümhuriyyət daxilində bu sənədən etibarən darülfünün [univeristet] təsis etməlidir. Hökumət idarələrini keçindir-mək üçün xüsusi kurslar açıb, bütün hökumət idarələrində və şöbələrində işləməyə xidmətçilər hazırlamalıdır və həmin idarələri tez bir zamanda milliləşdirməli və bütün mürasilatı [yazışmaları] türk dilində aparmalıdır. Məhkəməyi-ədliyyə [ədliyyə məhkəmələri] demokratik bir üsul üzrə təsis edilib, hər bir fərd bilafərqi-dinü-millət ancaq Cümhuriyyət qanunu müqabilində [qarşısında] məsul tutulmalıdır.

Təcili surətdə məhəllərə [yerlərə] təftiş komissiyaları göndərilib, rüşvətxor və xain xidmətçiləri məqamlarından kənar etdirməli və divani-ədalətə [ədalət divanına] verdirməlidir.

Ərzaq məsələsi, möhtəkirlər və müstəbidlər əlindən xilas edilməlidir. Taxıl, çit, ağ, qənd, çay, sabun və başqa ləvazimati-həyatıyyənin indidən tədbirinə düşməlidir.

Əski şose yolları lazımınca təmir edilməli və hər yerdə yeni yollar açılmağa sərfi-hümmət etməlidir [çalışılmalıdır]. "Orta Qafqaz" dəmiryolu namında hazırlanmış əski projeni qövldən feilə [sözdən işə] gətirməlidir. Ucuz fiatla dava-dərman gətirdib məhəllərə göndərməlidir. Məhəllərdə parasız müalicəxanalar açmalı və hər yerə həkimlər göndərməlidir və bu yollarla külliyyətlə [kütləvi] el qırğınının önünü almalıdır.

İstiqlaliyyəti-milliyənin birinci sütunu ədd [hesab] olunan sağlam və müdhiş bir orduya malik olmalıdır. Ümumumuzun məlumudur ki, yeni doğulmuş əsgəri təşkilatımız adılanə bir surətdə icra edilməklə bərabər, bir çox təbii və arizi [süni, sonradan əmələ gələn] fəlakətlərə uğrayıb-dır. Buna görə, camaatımız bu işdən mü-tənəffir olubdur [nifrət edibdir]. Əsgərlik vəzifəsi vətənin ən müqəddəs vəzifələrindən olduğunu nəzərdə tutub, yeni təşkilati-əsgəriyyəni mükəmməl bir əsgəri qanununa müvafiq düzüb-qoşmalıdır. Əsgərlərin yeyəcəyinə, yatacağına, libasına və həkim-dərmanına böyük diqqət etməlidir. Dövlətliyə, fəqirə, böyüyə, kiçiyə təvafüt qoymamalıdır. Bu qədər bil-məlidir ki, bizləri Azərbaycana sahib edəcəkdir qüvvə, bizim milli ordumuz olacaqdır. Ordu sağlam və möhkəm bir qüvvə təşkil edərsə, hökumət də ona istinadən iş görə bilər, millət də onun sayəsində tərəqqiyə üz qoyub mədəni millətlər sırasına keçər.

Nəhayət, yeni Hökumətin bugünkü bəyanatının qarşısında fraksiyamızın cavabı budur ki, millətin və vətənin mənafeyinə işləmək, quru sözlərdən və boş vədlərdən ibarət olub qalmamalıdır. Əgər Hökumət ciddi fəaliyyət və fədakarlıq etməyə doğrudan-doğruya hazır isə, arxasında “Əhrar” fraksiyasını görəcək və onun müavinətini [köməyini] qazanacaqdır. Ancaq bu şərti əsas ittixaz edərək [əsas qəbul edərək] vaxtın əhəmiyyətini, siyasətin nazikliyini [həssaslığını] nəzərdə tutub, yeni Hökumətə fraksiyamız izharitimid edir [etimidini bildirir].”

“Müsavat”ın Parlaman fraksiyasında

Yekşənbə [bazar] günü yanvarın 12-sində Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənablarının təhti-sədarətində [sədrliyi altında] “Müsavat”ın Parlaman fraksiyasının iclası vaqə olmuşdur [baş tutmuşdur]. Parlaman üzvlərinin qulluqlar qəbul etmələrinin qeyri-mümkün olduğu barəsində Parlmana daxil etmək üçün bir layihə qəbul edilmişdir. Bu layihəyə görə, Parlaman üzvləri dövlət qulluğunda ola bilməzlər, fəqət vəzir [nazir] ola bilərlər. Sonra şəhər qanunu və şəhər intixabı [seçkisi] barəsində qanun tərtibi xüsusi bir komissiyaya mühəvvəl edilmişdir [təşkil edilmişdir]. Nəhayət Parlaman kvorumu məsələsi müzakirə edilmişdir. Müntəxəb [seçilmiş] üzvlərin yarısı kvorum hesab olunması təsvib [təsdiq] edilmişdir.

Məclisin axırında sədr “Əhrar” firqəsinin “Müsavat”la birlikdə ittifaq təşkili haqqındakı təklifini bildirmiş, iclas üzvləri bu təklifi təqdir edərək bu məsələnin Parlaman “Əhrar” və “Müsavat” fraksiyaları müttəhid [birgə] iclasında müzakirə

olunmasını lazım görüb, böylə bir iclas çağırılmasını istəmişlərdir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

İngiltərədə yeni hökumət

İngiltərədə Vüzərə [Nazirlər] Kabinəsi təzələnib, yeni Kabinə əksəriyyəni əski nazirlərdən təşəkkül edərək, ser Sinha Hindistan işlərinə baxan vəzir müavinini olmaq üzrə ilk dəfə olaraq İngiltərə Kabinəsinə hindulardan da nazir təyini nəgəhani [gözlənilməz] olmuşdur. Çünki, heç böylə şey gözlənməyirmiş, ser Sinhaya İngiltərə peri ləqəbi veriləcəyi gözlənilir.

Yeni kabinə, Lloyd Corc Rəisi-vükəla [Baş nazir] olmaq üzrə 30 ittihadçı (unionist), 25 liberal, 5 fəhlə firqəsi nümayəndəsindən ibarət olaraq 60 nəfərdən müttəşəkkildir.

Sülh Konqresində

İngiltərə Hərbi Komitəsi tərəfindən Sülh Konqresinə Lloyd Corc, Balfur, Bonar Lui, Corc Barns intixab edilmişdirlər [seçilmişlər]. İngiltərə müstəmləkə məsələləri müzakirə edildiyi vaxt, müstəmləkə vəkilləri danışacaqlardır. Sabah səhər vəkillər Parisə əzimət edəcəkdirlər [yola düşəcəklər]. Konqre düşənbə [bazar ertəsi] günü açılacaqdır.

* Ərəbistanda türklər bir dərəcə inad göstərüb mütarikə şəraitinə [atəşkəs şəraitinə] görə təslim olmaq istəməmişlərdir. Fikri paşanın təhti-komandasında [komandanlığı altında] olan böyük bir dəstə Mədinə ətrafında təslim olmayıb, şimdiki müqabilədə bulunur [müqavimət gös-

tərir]. Müttəfiqlər Türkiyə Hökumətinə xəbərdarlıq etmişlər ki, hərgah türk qoşunları Ərəbistanda təslim olmazlarsa, Dardanel tabyaları [istehkamları] dalbadal patladılacaqdır.

İngiltərədə

Rəsmi surətdə İngiltərə mənabeyindən [mənabələrindən] verilən xəbərlərdən anlaşılır ki, dörd il müharibə zamanında almanlar 52 dəfə İngiltərəyə hava gəmiləri ilə hücum etmişlərdir, 497 nəfər şəhər əhalisindən və 88 nəfər hərbiyyunlardan [hərbçilərdən] qətl olub, 1236 nəfər şəhər əhalisindən, 121 nəfər hərbiyyunlardan yaralanmışlardır.

Aeroplanlarla almanlar 61 dəfə hücum edib, 619 nəfər şəhər əhalisindən və 400 nəfər hərbiyyunlardan həlak etmişlərdir. 12 dəfə də almanlar paraxodlarla bombardıman etmişlər ki, bunda da min nəfərədək tələfat verilmiş imiş.

Dobrucanın işğalı

Bükreş sülh müahidəsi [sazişi] ilə Bolqarıyaya verilmiş olan Dobruca şəhərini Müttəfiqlər işğal etmişlərdir. Müttəfiqlər Sülh Konqresinədək məsələni açıq buraxmışlardır.

Almaniyada

(Teleqraflardan)

* Berlində bugünlərdə bir dərəcə sakitlik əmələ gəlmişdir. Spartaklar məğlub olmuşlardır. Hökumət qoşunları ümumi müəssisələri işğal etmişlərdir. Minlərlə hökumət qoşunları Berlinə varid olmuşlardır [gəlmişlər]. Çaharşənbə [çərşənbə] günü əməliyyatı-hərbiyyə əvvəlki günlərdən şiddətli olub, tələfat o gün çox imiş.

Dəmiryol vağzallarını işğal etmək üçün qızğın müharibə olmuşdur. Nəhayət, hökumət vağzalını işğal etmişdir.

* Berlində küçə müharibələrində iştirak edənlərin miqdarı qeyri-müəyyən olduğundan, spartakların hökuməti əllərinə almaqdan ötrü nə miqdar qoşunla müharibəyə girişdikləri anlaşılmayı.

Son məlumatdan anlaşılın budur ki, yanvarın 9-da səhər bir dərəcə sakitlik əmələ gəlmişdir. Gecəsi hökumət qoşunları bir neçə ictimai müəssisələri əllərinə keçirmişlərdir. Şimdi isə ixtiyar hökumət əlinə keçir. Hökumət üçün hər gün qüvvə gəlir ki, onların arasında Kələ gəlmiş matroslar da vardır. Berlin qoşunlarının hamı afserləri [zabitləri] hökumətə müavinət [yardım] edəcəklərinə yəmin etmişlərdir.

* Yanvarın 9-da səhər vaxtı yenə müsadimələr [toqquşmalar] başlanmış və bu müsadimələr nəticəsi olaraq hökumət qoşunları faiq [üstün] gəlmişlərdir. Hökumət mətbəəsi və hərbi ərzaq skladı [anbarı] təzədən hökumət əlinə keçmişdir. Berlinin böyük qəzetələri spartakların əlindədir.

* Yanvarın 9-da olan əhvallar [vəziyyət]. Qət edilən ciddi tədbirlər sayəsində hökumətin gücü artır. Hökumət əleyhinə iştirak edənlərin ədədi gündən-günə əksilir. Qəzetə idarələrini, dəmiryol mövqiflərini [stansiyalarını] və sair mühüm nöqtələri əldə etmək üçün indi ciddi müsadimə gedir. Heç şübhə yoxdur ki, camaatın hökumətə olan etibarını artır və bunlar nəhayət hökumət əlinə keçəcəkdir. Şimdi anlaşılır ki, spartakların 8 yanvar tarixli iclaslarında spartakların təbliğ müvəffəq olmadıqları təhəqqüq etmişdir [dəqiqləşmişdir].

* Vestermark və Dobritsdən spartaklar getdikdən sonra komandan açıq səhrada bütün bomba skladını [anbarını] bərhəva eyləmişdir [havaya sovurmuşdur.]. Şpandau yaxınlığında hökumət qoşunları spartaklardan top emalatxanasını almışlardır. Hər bir yerdən xəbər verilir ki, spartaklar qəzetələri əllərinə almaq və o yol ilə camaatı işğal etmək [yoldan çıxarmaq] niyyətində olmuşdur.

* Yanvarın 9-cu gecəsi Almaniya spartakları Berlində Mərkəzi mövqifə [stansiyaya] hücum etmişlərsə də, dəf edilmişdir. Hökumət qərar qoymuşdur ki, birdəfəlik spartakları əzib həqiqi milli iclasa yol açsın.

* Camaat vəkili olan Şeydeman Prusiyaya nümayəndələrinə bildirmişdir ki: “Hərçənd hökumət məşğulət hər gün asudəliklə keçir, bununla bərabər, bolşevik xətrəsini [təhlükəsini] fəramuş etməyir [yaddan çıxarmır]. Ona görə də bolşeviklərin təcavüzkarənə hərəkətlərinə qarşı mübarizədə bulunacaqdır.” Şeydeman əlavə edir ki: “Özünün birinci vəzifəsi hökumətə müavinətdir [kömək etməkdir]. Çünki, dünyanı ən böyük xətrəyə salan bolşeviklərdir. Onlarla mübarizə etmək dünyada sülh və səlamətliyi təmin etmək deməkdir. Bu indiki alman hökumətinin məramnaməsidir ki, bu məramnaməni yeritmək üçün hökumət böyük mərdanəliklə çalışaraq, heç bir iqtidamatdan [addımdan] geri durmayacaqdır.”

Polyaklarla müharibə

Yanvarın 8-də polyaklarla nemeslərin arasında qızğın müharibə vəqə olmuşdur. Çirmakau alman qoşunlarının hücumu ilə

alınmışdır. Lakin tərəfi-müqabilin [qarşı tərəfin] qüvvəti ilə yenə almanlar oranı buraxmışlardır. Almanlar Kolmarı da buraxmağa məcbur olmuşlardır. Vissek təpələrinə və Visseki işğal üçün edilən müharibə alman qoşunlarının nəfi ilə [xeyrinə] nəticələnmişdir.

ORDAN-BURDAN

Azərbaycan Hökuməti təşkil edildikdən bəri, məndə iki adət əmələ gəlmişdir. Bu adətin birini qəzetə oxuyanda ibraz edirəm [bürüzə verirəm, göstərirəm], birini də küçə ilə gedəndə.

Adətlərimin ikisi də bir “sort”dur: özündə – axtarmaq adətidir.

Qəzetə oxuyanda da axtarıram, küçə ilə gedəndə də.

Nə axtarıram?

Qəzetəni, baxüsus [xüsusilə] rus qəzetələrini əlimə alan kimi əvvəl-əvvəl axtarıram görüm Azərbaycan Hökumətinin əmrləri, hökmləri, binaguzarlıqları varmı ki, tez oxuyum mənim üçün ləzzət versin! (Gülməyindən görürəm ki, sən də bu adətə giriftarsan!)

Məsələn, axtarıb, tapıb, oxuyuram ki, söz məsəli, Anna İvanovna Yermakova yanvar ayının birindən filan Nəzarətin [Nazirliyin] filan idarəsində filan qulluğa təyin edilmişdir.

O saat keyfim durur: öz-özümə Anna İvanovnaya deyirəm ki, bax Anna İvanovna! Görürsən, Azərbaycan Hökuməti nə yaxşı, mehriban hökumətdir. Səni qulluğa qoyur, sənə məvacib verir, amma sizin Rus Milli Komitəniz hökumətimizi pisləyir, deyir ki, ruslara guya zülüm edir. Bax,

o cürə yalan sözlərə qulaq asma, onlar yalançıdırlar, xaindirlər!

Ya oxuyuram ki, sözğəlişi, Vladimir Vasilyeviç Palaumov neçə vaxtır qulluğuna gəlmədiyinə görə filan gündən, filan saatdan etibarən öz vəzifəsindən, hətta lap qulluğundan bilkülliyə [tamamən] kənar edilir.

Bunu da oxuyub, ləzzət aparıb genə öz-özümə Vladimir Vasilyeviçə deyirəm ki, bax, görürsən, adamı böylə qovarlar ha?! Elə bilmə ki, səni qovmağa Hökumətimizin gücü yoxdur, elə qovar ki, lap Məskoya kimi qaçarsan! Get kimə istəsən şikayət eylə! Hökumətimizin kefi belə istəyir. Hökumətlə hökumətlik eyləməyəcəksən ki!!!

Amma bəzi vaxt olur qəzetədə elə hökmlü və şiddətli “prikaz”lar [əmrilər] görürəm ki, başdan bir-iki sətir oxuyan kimi ürəyim təşvişə düşüb deyirəm ki, nə lazım, Hökumətimiz bu cürə şiddətli və qəti əmrnamələrlə özgələri incidib söylənməyə vadar edəcəkdir, onsuz da donqulduya-donqulduya baş-beynimizi aparıbdırlar.

Cəld prikazın imzasına baxıram, ürəyim təşvişi sakit olur:

– General Tomson.

.....

Hay istəyirəm ki, bu adəti tərək eyləyəm, olmur ki, olmur. Görünür, alimlər doğru deyibdirlər ki:

Və əl-adətike əltəbiyyətə’s-saniyə!

* * *

Yuxarıda ərz eylədiyim üzrə, ikinci adətim dəxi əvvəlinci adətimin qardasıdır:

O da axtarmaqdır, ancaq küçədə.

Küçə ilə gedərkən, elə gözüm orada-

buradadır ki, görüm, aya, bir nəfər Azərbaycan zabiti, ya bir nəfər, iki nəfər Azərbaycan əsgəri görə bilərəmmi ki, tamaşası mənim üçün ləzzət versin!

Əhyanən [hərdənbir] bir nəfər “zabit balası” görəndə elə bilirəm ki, dünya aləm bizim qoşunumuzdur!

Zabit və əsgər görməyəndə də təsəlimi qırmızı paqonlu qaradavoylarımızdan alıram.

Amma birdən olur ki, görürəm, Şamaxı yolu ilə üzü aşağı və ya üzü yuxarı bir dəstə atlı çapır, genə ürəyim təşvişə düşür: deyirəm yəqin bizim qoşunlarımızdır, amma nahaq yerə şəhərin küçəsində bu cürə at çapırlar. Allah göstərməsin, birdən adam basdalarlar, onda genə xaricilərin ağzı çuval kimi açılıb deyərlər ki, Azərbaycan qoşunu küçədə adam basdaları.

Atlılar çapa-çapa yanımdan şıdırgı ilə keçərkən tez sifətlərinə baxıram; ürəyim təşvişi sakit olur:

– Biçeraxovun kazakları.

.....

Özümə güc gəlirəm ki, bu adətimi də tərək edim, görürəm ki, olmur, keyfimə korluq çəkdirirəm. Görünür, hükəmalər [müdrilər] yalan deməyibdirlər ki:

Tərki adət be mövcibi-məraz əst!

Filankəs

ƏRZAQ VƏ MƏKULAT [AZUQƏ] HAQQINDA

Aləmşümüml [bütün dünyanı əhatə edən] müharibənin nəticəsi olaraq əhali aclıq, üsrət [çətinlik] və bunlardan tövlid edən

[yaranan] dürlü-dürlü müsri [yoluxucu] xəstəliklər şiddəti altında boğulur, əzilir, məhv olub gedir. Təbii, bolşevik sərsərilərlə daşnak ermənilərinin xeyirsizcəsinə edilən qiyam və hərəkətləri toxtasaydı, heç şübhəsiz, yalnız Bakıda deyil, hər bir yerdə ərzaq bol, əmnü asayiş [əmin-amanlıq və asayiş] bərpa olardı. Dəmiryolları müntəzəm surətdə işlərdi. Tərəddüd [gediş-gəliş] çoxalardı. Ticarət rəqabəti yenə meydana çıxıb, ehtiyacatı dəf edəcəcək ənvai [növbənöv], əqsam [müxtəlif] yeyiləcəklər, geyiləcəklər və sair bunlar kimi ləvazimat bazarlara çıxarıldı. Bütün maneələr rədd edilərdi. Əhali təkrar yaşayış üsuluna təbəiyyət edərək [tabe olaraq] keçinməyə başladı.

Lakin haqsız təcavüzlər, yersiz hücumlar, şiddətli işkəncələr, dəhşətli çıxışlar, fəci [faciəli] və olduqca vəhşətkarənə edilən canavarlıqlar, sülh və asayiş, məmləkətin emar və islahatını rəxnədar etdiyi [pozduğu] kimi, tacirlərin dəxi ticarətinə, ötəyə-bəriyə ediləcək tərəddüdatına [gediş-gəlişinə] öylə maneələr çəkir ki, qanlar tökülüb adəm övladı tələf olma-yınca dəf olunması qeyri-mümkündür.

Varsın nə qədər təcavüz və çıxışlar olursa olsun, Nikolay heykəli-istibdadını sərnigun edən [devirən] qüvvə, mütəcasir [cürətkarların] və mütəcavizlərin [təcavüzkarların] də cəzasını verəcəyinə əminiz.

Bu maneələr xaricdə düşmən əli ilə vücuda gətirildiyindən, bir növ çarələr aramaqla nəticəsinə müntəzir olaraq [nəticəsinə gözləyərək] mütəsəlli olarız [təsəlli tapırıq]. Lakin daxildə kökləşən canavarlıqlar, məzlum və məğdur [haqsızlığa məruz qalmış] əhalini hamıdan ziyadə acındırır və başlarına olmazın fəlakətlər

törədir. Bu isə alverçilərimizin insafsızcasına müamilə namı ilə etdikləri hədsiz tamahkarlıqlarından ibarətdir.

Böylə ki, üç sənədən bəri ərzaq və məkulat yoxsuzluğu təzyiqatına mübtəla ola gələn əhali bıqmış, vardan-yoxdan tükənmiş, həyat, məişət sıxıntısından əsəbiyyətin timsali-müccəssəməsi kəsilməmişdir [canlı timsalı olmuşdur]. Böylə olduğu halda, alverçilərin də iştəha şiddəti həddən aşmış, tamah dişləri düşmən qılıncından kəskin bir vəziyyət almışdır.

Əvət, hər tərəfə baxılarsa un, buğda, arpa və sair məkulat bol görünür. Bundan iləri iki-üç küçədə bir dükən var idisə də, indi hər küçədə beş-altı dükən vardır. Hamısı un, buğda və sair bunlar kimi yeyiləcək şeylərlə doludurlar. Heç bir şey üçün məəttəcilik olmayır. Bununla bərabər, əhalinin 8 faizi doyunca çörək yeyə bilməyir, ac qalır. 15 faizi isə kamali-rahət və rəfahiyyət [firavanlıq] ilə yaşayır və çoxlu para toplayır.

Burada, “neycün?” sualı varidi-xatir olur [xatirə gəlir].

Bu suala da kəndimiz cavab verməliyiz:

Bundan əqdəm [qabaq], yəni sülh və asayiş zamanında alverçilər manata bir qəpik, yarım qəpik mənfəətlə mal satrdılar və gündəlik xərclərini hasil etmək üçün rəqabətə keçərək daha əhvən [ən aşağı] fiyatla, fəqət bollu mal sərf edirdilər ki, bu rəqabət həmi fabrikadan çıxan əmvalı [malları], həmi sair məhsulətı külli surətdə məmləkətdə yayılmağa və əhalini ehtiyac şiddətindən xilasla rahat yaşamağa nail edirdi.

Şimdi alver məsələsi başqa dürlü olmuşdur. Rəqabət ayrı bir şəkil almışdır.

Alverin bütün əsas və etiyadət [vərdişləri] ümumiyyət etibarilə məkus bir örf [tərsinə bir ənənə] üzrə qonulmuşdur. Ehtikar sevən alverçilər onun yaxud buğdanın putunda 10-15 manata qənaət edərlərsə, nə əhali ehtiyac içində qalar, nə də un, buğda anbarlarda üst-üstə vurulub yığılar. Bu insafsızlar 10-20 deyil, putda 30-40 manat mənfəətə belə razı olmayırlar. Rəqabətləri isə əhalinin qanını içməkdən, ərzaq və məkulatı möhtəkirlik vəz' ilə [möhtəkirlik edərək] anbara vurmaqdan ibarət olub qalmışdır.

Təbii, böylə ağır zamanda ən ufaq, ən fəqir ailə 60-70 manat məxariclə keçinir. Ağır ailə sahibi olanlar isə 100-150 manatla keçinəmməyirlər. Alverçilər bu ağırlıqda gündəlik məxarici yalnız bir put, ya put yarım buğda, un satmaqdan çıxarmağa çalışırlar. Daha əhalisinin ehtiyac sıxıntısı altında əzildiyini nəzərə almayırlar. Halbuki məxariclərini ödəmək üçün putda on manata qane olub hər dükançı gündə 30-40 put satarlarsa, qətiyyəən həmi əhali ucuz və bollu çörək yeyər, həmi də məmləkətdə sızıltıya meydan verilməz. Biləks [əksinə], məmləkət aclıq ahü ənini [ah-naləsi] ilə dolmuş, evlərdə satılmamış yorğan-döşək və sair əmval [mal] qalmamışdır. Hətta müsəlmanlarca ən böyük ayıb hesab olunan qadın tumanları belə bazara çıxarılıb satışa qoyulmuşdur. Bir çox namuslu ailələr, dilənçiliyə təvəssül etmişlər [əl atmışlar].

Buna mübaqilə, çox ortaqlar un və buğda satmaqdan hər ayda 15 min, 20 min mənfəət bulurlar.

Yetər, artıq yetər, bu qədər fəlakət, bu rəzalət! Şimdi ricali-hökumətə [hökumət adamlarına] iltica [xahiş, yalvarış] üzünü çə-

virib, böylə cinayətlərin önünü almalarını rica, dəfəatla yırtıcı düşmən əlləri ilə parçalanan bir millət, qətlam olub çoluq-çocuqların qan düşməni, can düşməni əlinə əsir düşməsindən mütəəssir olmayan bir əhalini mülayimət, məsləhət ilə deyil, silinməz bir qanun şiddəti ilə islah buyurmalarını acizənə təmənnə edirik.

Ə. Müznib

İRƏVAN HADİSƏLƏRİ

İrəvan quberniyasının müsəlman nümayəndələri Azərbaycan Hökumətinin Vüzəra Şurası [Nazirlər Kabineti] sədrinə böylə bir ərzihal [ərizə] vermişlərdir:

“Doğru məlumata görə, Andranik erməni qaçqınlarını müşayiət etmək bəhanəsi ilə öz dəstəsi ilə bərabər İrəvan quberniyasına, müsəlmanlarla müharibə edən erməni əsgərlərinin köməyinə gəlməkdədir. Bu iş, İrəvan quberniyasında olan müsəlmanlar üçün xeyli təhlükəlidir. Hamı qaçqınlar türk təbəəsidirlər [vətəndaşdır]. Bunları müsəlmanlarla məskun olan yerlərə yerləşdirmək istəyirlər. Bu həqiqət bunu isbat edir ki, hal-hazırda Ermənistan hökumətindən erməniləri müsəlmanlar yaşadıkları yerlərə köçürürlər. Müsəlmanlar mümaniət [manecilik] göstərirərsə də, ermənilər silah gücü ilə iş görürlər. Odur ki, bu qərar üzrə ermənilərlə müsəlmanlar arasında müharibə davam edir. Ermənilər inadlı müharibədən sonra, müharibə etmək müşkül olduğundan, müvəqqəti olaraq hərəkəti-hərbiyyəni dayandırmışlarsa da, lakin gürcü-erməni müharibəsi qurtardı-

ğına görə, ermənilərin yenə də yürüş başlayacaqları şübhəsizdir. İrəvan quberniyası müsəlmanları ermənilərin təzədən hücumu başlayacaqlarını yəqin edib, möhkəmləşdirdikləri mövqeləri mühafizə edirlər. Andranikin müsəlmanlar arxasına keçməsi çox müşküldür. Məsələ xeyli mühüm olduğundan, xahiş edirik ki, general Tomsonla xüsusi bir saziş hazırlayasınız. Tainki bu saziş əsası ilə müsəlmanlarla məskun olan yerlərə soxulmuş ermənilər öz yerlərinə çəkilib, qaçqın ermənilər də ya Türkiyəyə və Ermənistanı göndərsinlər. Andranikin dəstəsini də hissə-hissə buraxsınlar. Bu tövr bir saziş İrəvan quberniyası müsəlmanları üçün xeyli əlverişlidir. İrəvan quberniyası müsəlmanlarını ermənilər[lə] təzə toqquşma olmasın deyə, aşına və razı etmək olar.”

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

* Ərzaq Nəzarəti öz avtomobilləri üçün Malakanski və Tramvaynı küçələrin küncündə Hacıyevin mülkündə bir xüsusi mənzil tutubmuş. İki gün əvvəl bir dəstə hindular gəlib zorla otaqların qifillərini sındıraraq, otaqlardakı əşyanı küçəyə tullayıb, mənzilləri zorla öz əllərinə keçirmişlər. Bu xüsusda Ərzaq naziri Bakı müvəqqəət general-qubernatoru Tomsona müraciət edib hinduların bu qeyri-qanuni hərəkətlərini göstərərək və həmin mənzillərdən onların ixrac edilmələrini ciddiyyənlə xahiş etmişdir.

* Sabiq Bələdiyyə İdarəsi Ərzaq şöbəsinin skadlarında [anbarlarında] 600 vedrəyə kimi şərab var imiş. Ərzaq şöbə-

si, Ərzaq Nəzarətinə keçən kimi qərar qoyulmuş ki, bu şərab satılsın. Nəticədə məlum olmuş ki, bu şərabı Berkatov, Partnov, İvaşin və Hacıyev cənabları bu şərabı vedrəsi 90 manatdan olmaq üzrə alıb bey'anə [beh] olmaq üzrə 50 min manat vermişlər. Böylə danışıqlar ki, şərabi alanların arasında sabiq şöbənin mallarını Nəzarət üçün qəbul edən komissiya üzvlərinin yavuş qohumları da iştirak etmişlər.

* Şəhər İdarəsinin Hifzüssihhə [Gigiyena] şöbəsi Ərzaq Nəzarətinə xəstəxanalar və xəstələr xüsusunda statistik məlumatını göndərmədiyi üçün Nəzarət tərəfindən xəbərdar olunur ki, hərəgah bu yavuşlarda lazım olan məlumat göndərilməzsə, o vaxt xəstəxanalara verilən zəruri şeylər buraxılmayacaqdır.

* Bakı Şəhər İdarəsinin Ərzaq şöbəsi Hökumət qərarına görə Ərzaq Nəzarəti ixtiyarına keçdiyi münasibətlə, keçən gün Ərzaq naziri ümum Bakıdakı bank idarələrinə məktub yazıb məlum etmiş ki, banklarda Ərzaq şöbəsi adına olan məbləğlər və hesabati-cariyyətlər [cari hesablar] tamamilə Ərzaq Nəzarətinin ixtiyarına keçmişlər. Və buna görə də çeklərdə və sair pul sənədlərində gərək bu zeyldəki əşxasın [aşağıdakı şəxslərin] imzaları olsun:

Ərzaq naziri K. Lizqarın və ya onun nümayəndəsi V. V. Simirnovun, Nəqdiyyə [Maliyyə] şöbəsi naziri [müfəttişi] Matsyevskinin və bir də idarə müdiri [Abbasəli bəy] Makinski imzaları bulunmalıdır.

* Srağagün gecə yarısı əsgəri libas geyinmiş bir nəfər polkovnik, dalısınca da bir mühafizəçisi olduğu halda Ərzaq Nəzarətinin idarəxanasına gəlib, qarını

döyüb xadimləri yuxudan ayıldıb, idarənin odalarını gəzməyə başlamışdır. Bir neçə odanı gəzəndən sonra xidmətçilərə “hökm” etmişlər ki, sabah saat 12-yə kimi bu odaları təmizləsinlər! Əsgər libasında olan şəxs özünü Bakı qalabəyisi [komendantı] adlandırmışdır. Təftişatdan [yoxlamalardan] məlum olur ki, nə qalabəyi və nə də onun idarəsinin adamları bu hərəkətdə bulunmamışdır.

* Yanvarın 12-də, gündüz saat 12-də general Tomson xüsusi qatarla Petrovskaya azim olmuşdur [yola düşmüşdür].

* Yanvarın 10-da Tiflisdən Bakıya xüsusi qatarla İngiltərə heyəti yola düşmüşdür. Böyük tacirlər dəstəsi Azərbaycanla Gürcüstan arasında mal dəyişdirmək işini genişləndirmək və bir para sənaye müəssisələrinə maddi kömək etmək qəsdilə təzə bir bank vücudə gətirilməsi layihəsini hazırlayırlar. Bu işin mütəşəbbisləri arasında Xoştariyanın da iştirak etdiyini söyləyirlər.

* Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] aldığı xəbərə görə, Qarabağ rayonuna 40 min qaçqın cəm olmuşdur. Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti bu qaçqınlara çörək, un və qeyri şeylər verməkdən ötrü təcili tədbir ittixasına [tədbirlər görməyə] girişmişdir.

* Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti, Ərzaq nazirinə müraciət edib Zəngəzur uyezdi qaçqınları ehtiyacından ötrü Gəncə qubernatoru ixtiyarına min put buğda buraxılmasını xahiş etmişdir.

* Nazirlər Şurası, Fövqəladə Təftiş Şurası ehtiyacından ötrü Ədliyyə naziri ixtiyarına 25 min rubl buraxılmasını qərar almışdır.

* Müsri azarlar [yoluxucu xəstəliklər] ilə

mübarizə etməkdən ötrü Nazirlər Şurası, Bakı Bələdiyyəsi İdarəsinə 2 milyon 200 min rubl və Gəncə bələdiyyəsinə 450 min rubl faizsiz təxsisat [vəsait] verilməsinə icazə vermişdir. Məzkur [adı çəkilən] bələdiyyə idarələri bu pulu üç ilin müddətinə qaytarmalıdırlar. Bu qətnamə təsdiq edilməkdən ötrü Parlamana verilmişdir.

* Ləki, Yevlax mövqiflərində [stansiyalarında] bir çox taxıl yükü vardır. Taxıl yüklərinin miqdarı o qədər artıqdır ki, bunları aparmaq üçün vaqonlar kifayət etməyir.

Əxzi-əsgər [hərbi qulluğa çağırış] məsələsi

Vətənimizi və milli istiqlaliyyətimizi müdafiə üçün çağırılan vətən övladı əsgər arasında hərdənbir bəzi şikayətlər və çox vaxt əsgərlikdən boyun qaçırmaq və ya ki, şəhərdən və ya kəndlərdən qaçıb gizlənmək kimi hərəkətlər barəsində qəzetələrdə məlumat oxunur. Danışılan əhvalatlardan anlaşılır ki, məhəllərdə [yerlərdə] əxzi-əsgər üçün tərtib verilmiş hərbi komitələrdə və bilxassə [xüsusilə] kəndlərdə tərtib verilmiş əxzi-əsgər komitələrində bir çox səhlənkarlıq və sui-istifadə vəqələr ittifaqı [hadisələrin olması] baş göstərməkdədir.

Bu xüsusda idarəmizə gələn xəbərlərdən birisini göstərmək olar ki, guya Novxanı kəndinin əxzi-əsgər komitəsi, Novxanı kəndinin dəftəri üzrə təzə əsgərlərin siyahısını tərtib verdikdə, bir neçə nəfər əsgərliyə çağırılması lazım olan uşaqları qələmdən salıb da bir neçə nəfər yaşları əsgərlik ölçüsünə çatmamış uşaqların adlarını yazmışlar. Nümunə

üçün bunu göstərmək olar ki, Məhəmməd-hüseyn Hacı Molla Ruhulla oğlu Molla Məhəmməd-zadənin əlində olan Zaqafqaz şeyxülislamı tərəfindən verilmiş metrik şəhadətnaməsi [doğum haqqında şəhadətnaməsi] ilə yaşı 16 olduğu halda əxzi-əsgər siyahısına salınmışdır və halonki [halbuki] kənd komitəsinin üzvlərinə məlum və aydın olan bir çox 19-24 yaşlı cavanların adları nədən ötrü isə siyahıya salınıb əsgərliyə dəvət edilməmişlər. Yaxşı olar ki, müdafiəyi-vətən və millət yolunda böylə ittifaqları [hadisələri] bilənlər siyahı yazıb məqami-aidinə [aidiyyətli quruma] bildirsinlər.

ƏRZAQ İŞLƏRİ

* Ərzaq Nəzarəti, Sədullayevə icazə vermişdir ki, Dağıstan Hökuməti dairəsindən gətirib Azərbaycan tərifi [yolu] ilə Gürcüstana 30 vaqon buğda, 50 vaqon qarğıdalı (peyğəmbəri), 25 vaqon arpa, 10 vaqon un, min put kərə yağı, beş milyon yumurta, iki yüz vaqon odun və otuz vaqon qarğıdalı unu aparsın. Həmçinin bu mallardan Azərbaycan dairəsində azad satışa qoyulması üçün də Ərzaq Nəzarəti tərəfindən mümaniat [maneçilik] yoxdur.

* Azərbaycan Hökumətinin Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] naziri, Ərzaq Nəzarətinə müraciət edib Qarabağda 40 mindən ziyadə möhtac olan qaçqınlara paylamaqdan ötrü on min arşın bomazı [pamazi, xovlu pambiq parça] və on min arşın bez buraxılmasını xahiş etmişdir. Bu malları, bu günlərdə Parlaman üzvlərindən Ləmbəranski və Klenevski başda olmaq üzrə, Qarabağa azim olan [yola

düşən] komissiya aparacaqdır. Ərzaq Nəzarəti məzkur [deyilən] qaçqınlara göndərilməkdən ötrü istənilən miqdarda bomazı və bez buraxılmasına icazə verildiyini Ticarət və Sənəət [Sənaye] Nəzarətinə, həmçinin Ümuri-Xeyriyyə nazirinə xəbər vermişdir.

* Ərzaq Nəzarəti, Mərkəzi Ərzaq Bürosunun vəkili Yaqub bəy Vəzirova icazə vermişdir ki, Bakıdan Dağıstan oblastına 300 put düyü, min put səbzə və 10 put çay aparsın.

FƏHLƏ HƏYATINDAN

Müsəlman fəhlə nümayəndələrinin surası

Bazar günü yanvarın 12-sində Bakı ətrafında olan müxtəlif mədənlərdən 200-dən ziyadə müsəlman fəhlələri fəhlə konqresinə gəlmişdilər. Fəhlə konfransı naməlum səbəblərə görə baş tutmadığından, müsəlman fəhlələri Səfdər bəyin sədarəti altında xüsusi müşavirə qurub qərar qoymuşlar ki, fəhlə konfransı sədri Çurayevə müraciət edib, fəhlə konfransının nə səbəbə təxirə salındığını xəbər alsınlar. Bir halda ki, müsəlman fəhlələri yolların müşkülətinə və xərcinə baxmayaraq uzaq rayonlardan yoldaş konfransına gəlmiş olduqları zaman fəhlə konfransı baş tutmamışdır.

Parlaman üzvü Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cənabları bu müşavirədə müsəlman fəhlələrini məmləkətin əhvali-siyasiyyəsindən xəbərdar edib, Azərbaycan istiqlalının nə kimi şərait altında elan edilməsini söyləmişdir. Rəsulzadə cənabları, fəhlələri ittihad [və] ittifaqa [birlik və

həmrəyliyə], fəhlə təşkilatları düzəltməyə, cahan hadisatını [hadisələrini] təqib edib siyasətdən xəbərdar olmağa dəvət etməklə bərabər, fəhlənin mübarizə və amalından geri qalmamağı ayrıca qeyd etmişdir.

Qarabağdan təzəcə gəlmiş olan Parlayan üzvü Məlik-Yeqanov Qarabağ əhvalı haqqında və Andranik hərəkəti barəsində müxtəsər məlumat vermişdir. Məlik-Yeqanov demişdir ki, hal-hazırda Qarabağda olan 46 mindən ziyadə müsəlman qaçqınları Bakıya gəlməkdədir. Onlara burada yer və iş vermək lazım gələcəkdir.

Zülfüqar nam [adlı] fəhlə, fəhlələrdən ötrü Zəhmət (Məsai) nazirinin təşəbbüsü ilə vücuda gətirilməsi təsəvvür olunan gələcək fəhlə təşkilatı haqqında məlumat vermişdir. Natiq, fəhlə yoldaşlara mehriban işləməyi və fəhlə konfransı işlərində iştirak etməyi təklif etmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Teleqraf xətti

Bakı qubernatoru Gəncədən böylə bir teleqraf almışdır:

“Ağdamın 18 verstliyində Qaryagina tərəf teleqraf xətti xarab olmuş idi. Teleqraf xəttini düzəltməkdən ötrü göndərilən məmurlar xəbər verirlər ki, erməni quldur dəstələri xidmətçiləri gülləyə basıb işləməyə mane olurlar. Xahiş olunur, Ağdam poçta-teleqraf naçalnikinin ixtiyarına qüvvə göndərilməkdən ötrü binagüzarlıqda bulunasınız [sərəncam verəsiniz], və illə [yoxsa] işləmək mümkün deyildir.”

Teleqraf xəttinin Qaryagina tərəf düzəlməsinə hökumət artıq diqqət verməkdədir.

Qarabağ qaçqınları

Qarabağ qaçqınlarının əhvalını öyrənib müavinət [yardım] etməkdən ötrü Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Müdafiə Nazirliyinin] Qaçqınlar şöbəsi müdiri Klenevski başda olmaq üzrə, xüsusi bir komissiya Qarabağa azim olmaqdadır [yola düşməkdədir]. Ümuri-Xeyriyyə naziri, Nazirlər Şurası müdirinin ixtiyarına lazımı qədər un buraxılması üçün (borc təriqi ilə [borc şəklində] olmuş olsa da) binagüzarlıqda bulunmasını [sərəncam verməsini], bundan əlavə, ginə-ginə [kinə] və qeyri dərmanlar buraxılmasını xahiş etmişdir.

Qarabağda

Yanvarın 10-da Zəngəzur uyezdi naçalnikisi Ağdamdan Nazirlər Şurasına bu məzmununda bir teleqraf göndərmişdir:

“Əbdülldə mayor Gibbon başda olmaq üzrə İngiltərə heyəti ilə görüşdüm. Burada müsəlman və erməni nümayəndələrinin iştirakı ilə Müttəfiq dövlət qoşunlarının komandanı general Tomsonun əmrinə müvafiq, müsəlmanlarla ermənilər arasında olan hər cür düşmənanə hərəkətin qat olub [kəsilib], adi həyat bərpa edilməsi qərara alınmışdır. Bu qatnamə, əhaliyə dəxi xəbər verilmişdir. Bu əhvalatdan sonra ermənilər dəstə-dəstə rahatca Şuşa yolu ilə Şuşaya və Gorusa gətməyə başlamışlardır. Bunu heyət dəxi təsdiq edər. Ermənilər Andranik dəstəsi başında olmaq üzrə verdiyi vədələrinə vəfa etməyib, 30 qədər müsəlman kəndlərini dağıdıb əşyasını

qarət etmişlərdir. Qaçıb canını qurtaramayanlar vəhşiyənə bir surətdə qırılmışlar. Bu barədə hər dəfə xəbər verilmişdir. Üç gün bundan irəli mayor Gibbonu görüb müşaiyət etdikdən sonra pristavdan xəbər aldım ki, dördüncü uçastokda ermənilər Rəzdərə kəndini yerlə yeksan edib əhalinin bir hissəsini qırıb tələf etmişlərdir. Müttəfiq dövlət nümayəndələri burada isbatı-vücut etdiyi halda [burada olduğu halda] müsəlmanların bu cür vəhşiyənə tələf olmaları cəzasız keçir. Ermənilər bu işlərin hamısını Türkiyə qaçqınlarından ibarət olan Andranik dəstəsi boynuna atırlar.

Əhalinin xahişinə görə, bu əhvalatı sizə xəbər verib, Andranikin öz dəstəsi ilə bərabər Zəngəzur uyezdindən çıxıb getməsi üçün təşəbbüsatda bulunmağınızı xahiş edirəm. Bundan əlavə, adi həyat bərpa edilməsi üçün müqəssirlərin cəzaya giriftar olmaları haqqında tədbirlər ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica edirəm. Müsəlmanlar həyəcana gəlirlərsə də, məhəlli [yerli] hökumət onlara da mane olur.

*Zəngəzur uyezdni naçalniki
Məliknamazəliyev”*

Gəncə qubernatorundan böylə bir teleqraf alınmışdır:

“Cəbrayıl uyezdni naçalniki teleqrafla xəbər verir ki, ermənilər müsəlmanlara hər cür təcavüzdə bulunmaqda davam edirlər. Üç gün irəli Qarakənd erməniləri, Ağdam-Qaryagin yolunda gedən müsəlmanları təqsirləri olmadığı halda qarət edib öldürmüşlərdir. Yol bağlanıbdır, kömək yoxdur. Lazımı binəgüzarlıqlarda bulunmağınızı [sərəncamlar verməyinizi] xahiş edirəm.”

* * *

Bir ay bundan əqdəm [qabaq] Quba əhli İmaməli Bayraməli oğlu 35 yaşında Dəvəçi mahalının Çeyni kəndindən Bakı şəhərinə gəlib, bu vaxta kimi evə qayıtmamışdır. Məzkurun [adı çəkilən şəxsin] boyu uca, əyində həna rəngi çıxası, ayağında uzunboğaz çəkəməsi vardır. Bunun nərədə olduğunu bilənlərdən rica olunur Zabrat kəndində Molla Abidin Axundzadəyə xəbər versinlər.

Doktor Leonid Ter-Avanesov

Daxili naxoşları və naxoş çocuqları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8 yarımından 9 yarımına kimi; 12-dən 2-yə kimi; axşam 4-dən 6-ya kimi. Ünvan: Merkurjevski küçədə 5 nömrəli evdə (Doktor Parsadanovun azarxanasında). Telefon 41-18.

2627

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir:

Səhər saat 8-dən 10-adək; axşam saat 4-dən 6-yadək. İçəri şəhərdə Malı Krepostnovi küçədə 8 nömrəli evdə. Telefon nömrəsi 36-91. Малая-Крѣпостная ул. д. № 8. Телефон № 36-91.

2603

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmraza [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Müdir və baş mühərrir: Ceyhun bəy Hacıbəyli.

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Ehtiyat lazımdır

səh. 240. “Çurayevlər”: Andrey Yemelyanoviç Çurayev nəzərdə tutulur.

səh. 241. “Təftiş Nəzarəti”: Dövlət Müfəttişliyi nəzərdə tutulur.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 245. “...rüşdi, edadi...”: rüşdi məktəb, yaxud rüşdiyyə – ibtidai siniflərdən sonrakı mərhələni; edadi məktəb, yaxud edadiyyə isə – rüşdiyyədən sonrakı, universitetdən əvvəlki mərhələni ifadə edir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 246. “...ser Sinhaya İngiltərə peri ləqəbi veriləcəyi gözlənilir...”: per sistemi Böyük Britaniyada zadəgan titulları sistemidir. Bu sistemdə hersoq, markiz, qraf, vikont və baron kimi beş dərəcə var. Sinhaya baron titulu verilmişdi.

“Fikri paşanın təhti-komandasında...”: qəzetdə səhv getmişdir; Fəxri paşa (Fəxrəddin paşa) olmalıdır.

səh. 247. “Aeroplanlarla almanlar 61 dəfə hücum edib...”: qəzetdə “61” yerinə “6” getmişdir.

Ordan-burdan

səh. 249. “Və əl-adətike əltəbiyyətə’s-saniyə!”: Ərəbcə. Mənası: “Adət ikinci təbiətdir (xarakterdir).”

“Tərki adət be mövcibi-mərəz əst!”: Farsca. Mənası: “Adəti tərgitmək xəstəliyə səbəb olar.”

“Filankəs”: bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

Ərzaq və məkulat haqqında

səh. 250. “...əhalinin 8 faizi...”: güman ki, “85 faizi” olmalıdır.

Azərbaycanda

səh. 255. “Ümuri-Müdafiə naziri...”: bu dövrdə Sosial Müdafiə naziri Rüstəm xan Xoyski idi.

“Əbdüllər”: güman ki, indiki Laçın şəhərinin köhnə adı olan “Abdallar” nəzərdə tutulur.